

**“Het was
belangrijk
om tijd te
dúrvén
verliezen.”**

Berlin Zvizdal

In 1986 werden zo'n negentig steden rond de Oekraïense stad Pripyat geëvacueerd ten gevolge van een nucleaire ramp in Tsjernobyl. Wat resteerde, waren geplunderde huizen, na dertig jaar verworden tot versteende plaatsen en overwoekerd door de natuur. Pétro en Nadia, bewoners van het dorp Zvizdal, weigerden als enigen te vertrekken. Tussen 2011 en 2015 ging Berlin regelmatig op bezoek bij het ondertussen zesentachtigjarige echtpaar. Hoe vergaat het twee hoogbejaarde mensen die volledig afgezonderd leven in een officieel verboden zone? Zónder elektriciteit, lopend water of verwarming en zonder enig communicatiemiddel.

met Nadia en Pétro Opanassovitch Lubenoc
concept Bart Baele, Yves Degryse, Cathy Blisson
coproductie KunstenfestivaldesArts (Brussel),
Le Centquatre (Parijs) met de steun van
deSingel internationale kunstcampus

do 19, vr 20,
za 21 mei 2016

20 uur / Theaterstudio

€ 18 (basis)

€ 14 (-25/65+)

€ 8 (-19 jaar)

Gesprek met Bart Baele en Yves Degryse van Berlin

door Karlien Meganck, programmaverantwoordelijke podiumkunsten deSingel

Hoe zijn jullie bij Nadia en Pétro terechtgekomen?

Yves Degryse: Via de Franse journaliste, Cathy Blisson, die lange tijd voor Téléràma werkte als journalist en theaterrecensent. Toen ze stopte met recenseren, trok ze naar Tsjernobyl, waar ze eerder was geweest. Een bevriende fotograaf trok de verboden zone binnen en tijdens de rit zag hij plots Pétro op de weg staan. Cathy Blisson heeft op die manier ook Pétro leren kennen. Toen ze terug was, heeft ze ons gecontacteerd, en ons het verhaal van Nadia en Pétro verteld. We hebben toen besloten om hier iets mee te doen.

Wisten jullie van in het begin dat jullie dit verhaal zouden aanwenden voor jullie volgend theaterproject?

Bart Baele: In het begin gingen we gewoon daarheen. We wisten niet of Nadia en Pétro ons iets zouden vertellen. Het kostte veel tijd om dichterbij hen te raken.

Hoe hebben jullie hun vertrouwen gewonnen?

Y.D.: Vooral door heel gewoon dáár te zijn, denk ik. Het was ook belangrijk om tijd te dúrven verliezen, en te wachten. In die vier jaar hebben we nooit binnen in hun huis gefilmd, dat was de afspraak, dus wij stonden meestal buiten aan hun hek. Ze sliepen bijvoorbeeld ook wel eens overdag. Dan moesten we wachten tot ze buiten kwamen. Ik denk dat onze rust ervoor heeft gezorgd dat zij ook rust hadden. Hun sociale reflex was ook helemaal anders door de afzondering waar ze gedurende 27 jaar in leefden. Ze stonden er bijvoorbeeld niet bij stil dat wij speciaal voor hen kwamen, dat we een vlucht hadden geboekt om naar hen te komen. Eén keer is het gebeurd dat we er aankwamen, in de winter, en dat ze ons na tien minuten zegden dat we maar in de lente moesten terugkomen.

Dus zij wisten nooit op voorhand dat jullie zouden komen?

B.B.: Klopt, maar in het begin stonden ze altijd meteen buiten als ze onze auto hoorden aankomen. Omdat er bijna nooit iemand kwam, waren ze altijd benieuwd wie er was, en of we basisproducten zoals brood of olie zouden mee hebben. Als er al iemand kwam, was het meestal iemand van een checkpoint of van de politie.

Waarom kozen Pétro en Nadia er eigenlijk voor te blijven wonen in Zvizdal?

B.B.: Ze vertelden dat verhaal heel gelaagd. Een eerste laag was: "We willen hier blijven, want dit is onze grond". Ze zijn er allebei geboren, en met uitzondering van een kort vertrek van Pétro voor zijn legerdienst, zijn ze er nooit weggegaan. Hun hele leven speelde zich af in dat dorp. Hun familie is daar begraven. Honkvastheid aan Zvizdal dus, dat was zeker aan de orde. Een ander

verhaal dat ze vertelden, is dat ze na de evacuatie niet durfden weggaan omdat ze wisten dat al hun bezittingen geplunderd zouden worden. Door hun aarzelen om te vertrekken, ging de tijd voorbij en was het appartement dat hun door de staat was toegewezen al door anderen ingenomen.

Y.D.: De laatste jaren heeft hun dochter ook vaak gevraagd of ze bij haar zouden komen wonen.

Ze hebben dat wel overwogen, maar op een gegeven moment tijdens de draaiperiode hebben ze dan toch definitief beslist in Zvizdal te blijven.

B.B.: Hun theorie is eigenlijk dat iedereen die uit Zvizdal weggegaan is, dood is. Waarom dan weggaan?

Hoe langer ze er leefden hoe minder het stralingsgevaar of gezondheidsoverwegingen nog een rol speelden.

Wisten jullie doorheen de jaren wat jullie met het materiaal zouden doen?

Y.D.: We hebben lang gewacht om daarover te beslissen. Het verhaal van Nadia en Pétro is fragiel en intens. We moesten de juiste lijn vinden. We maken geen reportages of documentaires, maar voorstellingen. Wat konden we met onze voorstelling toevoegen? Dat was de zoektocht.

B.B.: Er veranderde ook heel veel doorheen de tijd.

Los van het verhaal van eenzaamheid en contaminatie, is dit ook een verhaal van leven van de grond, van leven met een koe, een paard, een kat, een hond en een paar kippen. Een klein verschil betekende veel in het leven van Nadia en Pétro.

Y.D.: De vraag was ook van in het begin: gaan ze hier nu blijven wonen? Ze hadden evengoed kunnen verhuizen tijdens de periode van ons filmen.

B.B.: De winters zijn er ook zo streng, dat we elke keer ons hart vasthielden met de vraag of ze nog zouden leven.

Y.D.: We zagen veel bewegen in de loop der jaren.

Een dier dat sterft, was een kanteling in hun leven.

In het begin gingen onze gesprekken nog over de vraag waarom ze daar bleven wonen. Na verloop van tijd gingen we dieper, spraken we over de dood bijvoorbeeld, en de angst daarvoor.

Dit materiaal leent zich perfect voor een documentaire. Vanwaar jullie keuze voor theater?

B.B.: We willen in de toekomst een documentaire maken met dit materiaal. Maar in eerste instantie inderdaad een voorstelling. Dat is toch helemaal iets anders.

Y.D.: Met theater kunnen we scènes maken die plaatsvonden terwijl we er niet bij waren. Dat willen we onder andere doen door middel van maquettes van het erf van Nadia en Pétro. De dood van een dier bijvoorbeeld was een kantelmoment in hun leven, maar dat gebeurde natuurlijk nét niet terwijl wij aan het filmen waren. Theater stelt ons in staat om toch dat moment op scène te brengen.

B.B.: Een theatervoorstelling heeft ook een heel ander tempo dan een documentaire. Je kan verschillende dingen tegelijkertijd laten doorgaan. Het laat meerdere lagen tegelijk toe. Een ander belangrijk verschil is dat je een afspraak hebt met een publiek op een bepaald uur.

Samen met hen kan je een spanningsboog creëren.

Y.D.: In het theater verhoud je je als publiek ook tot een ruimte. In tegenstelling tot film, kan je in het theater vrijer kiezen hoé je kijkt en naar wat. Voor ons zou het in elk geval een oefening zijn om een film met één scherm te maken. Theater is nu eenmaal het medium dat we goed kennen.

Wat heeft jullie gebeten in dit verhaal?

Y.D.: Telkens wanneer we terugkwamen uit Tsjernobyl hadden we een paar dagen nodig om terug hiér te zijn. Het is zo een andere wereld. Zoiets intens hadden we nog niet meegemaakt. We geraakten ook emotioneel betrokken bij het leven van Nadia en Pétro. Elke keer lieten we hen weer achter. Alsof we hun leven in- en uitstapten.

B.B.: Alles is extreem aan die plek. De afstand tot de bewoonde wereld, de natuur die daar alles terug inneemt. De verhouding van Nadia en Pétro daartoe. Als je op google earth kijkt, zie je heel duidelijk hun erf, want al de rest is overwoekerd. Het heeft allemaal iets extreem puur.

Doodgaan was een thema dat vaak terugkwam. En vooral ook de praktische kant van doodgaan. Als één van hen zou sterven, zou de dichtstbijzijnde persoon dertien kilometer verder zijn. Op hun leeftijd (ze waren bijna negentig jaar) is dat een heel concrete vraag.

Y.D.: We spreken letterlijk over een zone waar je niet in mag. Daarin zitten twee mensen met hun verhaal. Daaraan kan je tientallen lijnen verbinden van buiten die zone, aan die twee mensen die beslist hebben daar te blijven. Eenzaamheid, isolatie, ... dat waren belangrijke thema's.

B.B.: Afhankelijkheid van elkaar. Zorg voor elkaar, of net niet.

Y.D.: Hoe meer tijd je met hen spendeert, hoe meer je ziet dat hun verhaal over ons gaat. Je ziet mechanismen die je buiten die zone ook ziet. Door zo lang op hen in te zoomen, gedurende vier jaar, kwamen die essentiële lijnen ook naar boven. Mocht je daar een week blijven, zou je hooguit een opmerkelijke reportage hebben. Een aantal belangrijke thema's konden pas naar boven komen dankzij de lange tijd die erover ging. Over een aantal dingen spraken ze ook pas na verloop van tijd. Bovendien hadden ze het ook altijd druk. Dat is ook heel bijzonder, ze waren daar alleen met hun tweeën en moesten altijd vanalles gedaan krijgen, zoals bijvoorbeeld de aardappelen rooien. Alles ging ook erg traag. Na een paar dagen voelden we dat het tijd was om weg te gaan, en hen met rust te laten.

Hoe breng je zo een lange periode van vier jaar samen in één compacte voorstelling?

Y.D.: Het op scène brengen van seizoenen helpt ons daarbij. De opeenvolging van seizoenen was voor hen immers één van de belangrijkste elementen in het omgaan met tijd.

B.B.: Ook door veel niet te benoemen, en enkel de aanzet te tonen. De puurheid te laten bestaan.

Y.D.: Ook op film zie je het verglijden van de tijd doordat

ze ouder worden. Op de beelden uit het begin van die periode zien ze er erg anders uit dan op de beelden van vier jaar later.

Kijken jullie na deze ervaringen anders naar onze manier van leven, en naar onze tijdsbeleving?

Y.D.: Absoluut...

B.B.: Ja, en niet alleen omwille van het extreme verhaal van Nadia en Pétro. Het feit dat je daar in Oekraïne was, maakte ook dat alles er helemaal anders was dan hier bij ons. De angst voor de oorlog bijvoorbeeld kwam soms ook dichtbij. Aangetrouwde familie van Nadia en Pétro bijvoorbeeld was gestorven in het vliegtuig dat in juli 2015 neergehaald is. Al die elementen hadden veel impact. Terugkomen naar België na een paar dagen daar doorgebracht te hebben, was altijd intens. Het feit dat je met een vliegtuig ook zo snel van die wereld naar deze wereld kan reizen, was telkens ook een absurde ervaring.

Y.D.: Nadia en Pétro sneden altijd grote thema's aan, onbewust. Zoals toen Pétro zei: "Een mens moet in zijn zone blijven, als je hem op een andere plek zet, gaat hij dood". Dat doet je bijvoorbeeld nadenken over het vele toeren dat wij doen met Berlin, het constant op reis zijn, het onderweg zijn, ons gevoel dat we vanalles moeten zien, ... Zo een uitspraak rammelt dan aan je. Ook het feit dat zij als koppel gedurende 27 jaar afgezonderd leefden, samen, en dat wij daar vier jaar toeschouwer van waren. Zo waren er vele kleine dingen, die niet in één zin te vangen zijn, maar die samen wel veel in gang zetten. Net zoals de voorstelling over vele kleine dingen gaat, en niet zomaar in een slagzin kan worden samengevat. Zo ging het ook toen we daar voor het eerst kwamen: uiteraard wilden we graag meteen alles weten en begrijpen, maar zo werkt dat natuurlijk niet. Alles kwam slechts geleidelijk naar boven, in woorden, zinnen, blikken, ...

Antwerpen, 9 februari 2016